

Nimensä mukaisesti irtiotto

Raimo Mäkinen & Olli Poropudas (toim. 2001). Irtiotto 90-luvun koulutuspolitiikasta. 212 s. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:67.

Kirjan Irtiotto 90-luvun koulutuspolitiikasta alaotsikko määrittelee teoksen koulutuspoliittiseksi artikkelikokoelmaksi. Teos alkaa oikeaoppisesti toimittajien johdantoartikkelilla 1990-luvun koulutuspolitiikan taustoista ja yleispiirteistä, ja se päättyy toimittajien kokoavaan artikkeliin koulutuspolitiikan akuuteista ongelmista, joiden ratkaisemiseksi he esittävät kymmenen kohdan toimenpideohjelman. Loput yhdeksän artikkelia käsittelevät kansainvälistä yhteistyötä koulutuspolitiikassa, koulutusmarkkinoita, toisen asteen koulutuksen ongelmia, korkeakoulupolitiikkaa, aikuiskoulutusta ja sivistyksen nostamista takaisin koulutuksen polttopisteeseen. Kirjoittajat ovat tunnettuja koulutuspolitiikan tutkijoita, virkamiehiä ja intressiryhmien koulutusasian tuntijoita. Kirjan nimi antaa odottaa kriittistä suhtautumista toteutettuun koulutuspolitiikkaan, eikä teos näitä odotuksia petäkään. Ongelma tietenkin on, että 90-luku on vasta jätetty taakse, ja aikaperspektiivi on kovin lyhyt funktionaalisten tai kausaalipäätelmien tekoon. Monien uudistusten tai päätösten toimeenpanokin on vielä kesken.

Kirja on kriittisyydessään kuitenkin hämmentävä lukukokemus. Kun sen julkaisija on tieteellinen laitos (Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos), siltä odottaa analyttistä, evidenssiin pohjautuvaa kritiikkiä, tehtyjen päätösten positiivisten ja negatiivisten seuraamusten tai odotettavien vaikutusten erittelyn kautta syntyneitä johtopäätöksiä. Nyt varsinkin teoksen toimittajat ovat valinneet shokeeraavien kielikuvien tien, vahvan "minä väitän" esitystavan ja päättäjien kykyä ja motiiveja kyseenalaistavan tien. Kritiikki sidotaan myyttisiin pahaa ilmaiseviin termeihin (globalisaatio, uusliberalismi, markkinavalta) pyrkimättä avaamaan niitä. Koulutuspolitiikan tie kadotukseen viitoitettiin siinä vaiheessa, kun kokoomuslaiset ministerit astuivat hallitusvastuuseen, ja tie jyrkkeni kokoomuslaisten opetusministerien kaudella. Kirjan kansikuvakin (jäätuvään törmännyt Titanic uppoamassa) symboloi yliviritettyä kritiikkiä: koulutususkoiiset ovat hukkumassa virheellisen navigoinnin seurauksena. Useassa artikkelissa pelätään erityisesti vapaan koulun valinnan ja muun "kaupallistumisen" ja "asiakaslähtöisyyden" seuraamuksia. Mielenkiintoista on, että Kiinan oppivelvolisuuslaiden oppilaiden vanhemmille ollaan GOSME-ohjelman puitteissa avaamassa mahdollisuus koulun valintaan. Mitenkähän odotettavissa oleva katastrofi tulevassa raportissa kuvitettaisiin?

Kysymys ei ole siitä, etteikö tällaista tekstiä tarvita. Se auttaa avaamaan silmiä, kyseenalaistamaan itsestäänselvyyksiä, analysoimaan vaihtoehtoja ja herättämään keskustelua. Itse nautin kirjasta ja sen esitystavasta. Ongelma onkin siinä, että tekstin ottaa tosissaan vain (poliittisesti) samanimieliset eivätkä ne, joiden toimia kritisoidaan, joiden olisi "tehtävä parannus". Kirjan esityksistä vain vajaa puolet on perinteisiä, tieteellisesti koulutuspolitiikkaa kuvaavia tai analyysoivia artikkeleita. Muut ovat pakinoita, esseitä ja mielipidekirjoituksia, jotka arvottavat kuvauskohteensa ennen niiden erittelyä. Kirjoittajat kritisoivat toteutettua politiikkaa poliittisen eivätkä tieteellisen argumentaation avulla. Valitut lähteet ovat usein mielipidekirjoituksia, tai vielä useammin, väitteiden tueksi ei esitetä mitään lähdeviitteitä. Arvoja ei voida "tieteellisesti" asettaa yksiselitteiseen tärkeys- tai paremmuusjärjestykseen. Preferenssilistat ovat itsessään arvovalintoja, mutta valituille arvoille antaa selkänöjan faktat, joita vastaan on paljon vaikeampi väittää kuin mielipiteitä vastaan. Siksi olisi odottanut, että muun muassa sellaisille väitteille kuin "koulujen profiloituminen lisää oppilaiden eriarvoisuutta", "säätöt ovat merkittävästi aiheuttaneet oppimistulosten heikentymistä ja kiihdyttäneet koulujen lakkauttamista", "näytöt ja näyttötutkinnot ovat totaalisesti epäonnistunut uudistus", "työssäoppimisjakson

taustalla on ajatus palaamisesta tehtaan kouluun” tai “ammattikorkeakoulujen jatkotutkin-
tojen käyttöönotosta riippuu, onko Suomi säilyttämässä
dualistisen korkeakoulujärjes-
telmän”, olisi esitetty tutki-
musevidenssiä.

Kaunopuheisuuden

nimissä ei lukijaa pitäisi joh-
taa harhaan. Koulutuksen talo-
ustiede ei ole niin yksinker-
taista kuin kirjassa annetaan
ymmärtää: “Jos työntekijän
kouluttaminen maksaa puoli
miljoonaa ja koulutus parantaa
hänen tuottavuuttaan kym-
menellä prosentilla, saadaan
tulos, että kymmenen vuoden
työskentely alan työtehtävissä
maksaa koulutusinvestoinnin
takaisin.” (Eikö tarvita arviota
diskonttokorosta, tuottavuuden
määrittelytavasta, inhi-
millisen pääoman arvonale-
misesta, työvoiman kysynnäs-
tä ja tarjonnasta ja muista
tuottoastetta modifioivista
tekijöistä?) Tai “Jos ryhmän
yhden vuoden koulutuskus-
tannukset ovat 500 000
markkaa, oppilaskohtaiseksi
kustannukseksi tulee 50 000
markkaa, jos ryhmässä on
kymmenen oppilasta, mutta

25 000 markkaa, jos ryhmässä
on 20 oppilasta. (Yksikkökus-
tannukseen vaikuttavat kiin-
teät ja muuttuvat kustannuk-
set, laskeva tai nouseva mitta-
kaavaetu, tekninen ja talou-
dellinen tehokkuus jne.).

Kirja tuo esiin hyvin

sen, miten vaikeaa on tehdä
konsensus-Suomessa konsen-
suskoulutuspolitiikkaa. Artik-
kelit sisältävät teräviä havain-
toja, oikeutettuja epäilyjä
valitusta suunnasta ja myös
vaihtoehtoja harjoitetulle
politiikalle. Tosin vaihtoeh-
dotkaan eivät ole ihan niin
helposti toteutettavissa kuin
yhdessä artikkelissa kuvataan:
“Positiivinen diskriminaatio
merkitsee sitä, että keneltä-
kään ei oteta pois vaan annea-
taan tarvitseville lisää.” Diskri-
minaatioissa on aina kysymys
voimavarojen (perustellusta)
eriarvoisesta jakamisesta. Posi-
tiivinen diskriminaatiokin on
mahdollista, jos niin poliitti-
sesti tahdotaan. Viimeisten
50 vuoden kuluessa on eri
maissa ollut monia laajoja
positiivisen diskriminaation
ohjelmia tarkoituksena paran-
taa vähäosaisten koulutussaa-
vuuksia. (Nyt esimerkiksi

Englannissa.) Ohjelmia pitäisi
vain jatkaa loputtomasti, kos-
ka koulu ei voi kompensoida
muun yhteiskunnan eriarvois-
uuksia. Meritokraattista yh-
teiskuntaa on vaikea kaataa.
Koululla on jäljellä selektio-
funktionsa, josta sen pitäisi
päästä irti ennen kuin ihan-
nekoulu saadaan syntymään.
Tehokkuuden ja tasa-arvon
ristiriita on pitkälti sovittama-
ton.

Kirjan lukeminen antaa

vahvan pohjan kritiikille ja
sen jakamiselle, mutta tasapai-
noisen kuvan etsijälle on tar-
peen lukea uudistetun koulu-
tuslainsäädännön perustelu-
osat, sivistysvaliokunnan mie-
tinnöt, 90-luvun komitea-
mietinnöt ja muut viralliset
tekstit, joissa tehtyjä ratkaisuja
perustellaan. Vasta sen jälkeen
voi päätellä, ovatko 90-luvun
poliitikot ja virkamiehet ol-
leet täysin asiantuntematto-
mia, pahantahtoisia ja yksisil-
mäisiä. Kirja tarjoaa elämyksel-
lisen lukumatkan, mutta on
syytä kiinnittää turvavyö tiu-
kasti ja tutkia myös vaihtoeh-
toisia ajoreittejä.

Reijo Raivola

Yliopistollisia tutkimuksia

- MERJA IKONEN-VARILA (2001) Koulutus ja työ valintana. Lastentarhaopet-
tajaksi opiskelevien näkemyksiä alanvalinnasta ja työstä. Helsingin yliopisto
- NINA SANTAVIRTA, EIJA AITTOLA, PAULA NISKANEN, IRMA PASANEN,
KATRI TUOMINEN & SVETLANA SOLOVIEVA (2001) Nyt riittää. Raportti
peruskoulun ja lukion opettajien työympäristöstä, työtyytyväisyydestä ja
työssä jaksamisesta, Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos
- LEILA PEHKONEN (2001) Täydestä sydäimestä ja tarkoituksella. Projektityö-
kentelyn käsitteellistä viitekehystä jäljittämässä. Helsingin yliopisto, kasvatustiede
- HELENA ALLAHWERDI (2001) Kansainvälisyyskasvatuksen suosituksista
maailmankansalaisen kypsyyskokeeseen, Suomen YK-Liitto kansainvälisyys
kasvattajana 1970-2000. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos